Maija Voutilainen

10.11.2025

THL/5292/4.00.02/2025

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuulemistilaisuus 11.11.2025

Viite: Lausuntopyyntönne 3.11.2025

HE 92/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaispalvelulain 2 §:n muuttamisesta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä HE 92/2025 vp. Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan vammaispalveluja järjestettäisiin vain, jos henkilön toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta.

THL kannattaa elämänvaiheita koskevan säätelyn lisäämistä vammaispalvelulakiin. On perusteltua, että elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeava palvelutarve kirjataan nimenomaisesti lakiin. Vaikka tällainen tulkinta on ollut osa soveltamiskäytäntöä, lain tasoinen sääntely vahvistaa oikeusturvaa ja tukee hyvinvointialueiden päätöksenteon johdonmukaisuutta. Säännös auttaa erottamaan vammaisuuteen liittyvän erityisen palvelutarpeen elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta tuen tarpeesta.

THL korostaa kuitenkin, että säännöksen käytännön soveltaminen edellyttää selkeää ja konkreettista ohjeistusta. Tulkinnanvaraisuuden hallinta on tärkeää asiakkaiden oikeusturvan ja palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden näkökulmasta. Tässä on huomioitava myös se, että vammaispalvelujen asiakkaat ovat heterogeeninen ryhmä ja lain soveltaminen edellyttää yksilöllisten tilanteiden tunnistamista. THL:n tuottama ohjeistus tukee jo nyt lain soveltamista, ja sen järjestelmällinen hyödyntäminen on jatkossakin tärkeää.

THL pitää tärkeänä, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, joka turvaa heidän oikeutensa yhdenvertaiseen osallisuuteen kaikissa elämänvaiheissa. Elämänvaiheita koskeva säännös täydentää soveltamisalaa riittävällä tavalla. Soveltamisalan täsmentämisen vaikutuksia tulee kuitenkin seurata sen varmistamiseksi, että vammaisten henkilöiden oikeudet toteutuvat eikä heitä ohjaudu sellaisiin yleislakien mukaisiin palveluihin, jotka eivät vastaa heidän palvelutarvettaan.

Uuden vammaispalvelulain seuranta

Uusi vammaispalvelulaki (675/2023) tuli voimaan 1.1.2025. Eduskunta edellytti lain toimeenpanon ja vaikutusten seurantaa, ja sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti seurannan antamalla toimeksiannon THL:lle. Seuranta alkoi toukokuussa 2025 ja jatkuu vuoden 2027 loppuun.

Seurannan tavoitteena on arvioida, miten vammaispalvelulain tavoitteet toteutuvat käytännössä. Erityisesti seurataan vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista, vammaispalvelulain aseman säilymistä erityislakina sekä palvelujen kustannusten muutoksia ja niiden taustalla olevia syitä.

Ensimmäinen tilannekysely toteutettiin kesäkuussa 2025. Kyselyyn saatiin vastauksia kaikilta 21 hyvinvointialueelta sekä Helsingin kaupungilta. THL:n 3.11.2025 julkaisema selvitys "Vammaispalveluiden tunnelmia kesäkuussa 2025" (https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-608-0) osoittaa, että hyvinvointialueet ovat edelleen siirtymävaiheessa uuden vammaispalvelulain toimeenpanossa. Selvityksen mukaan 70 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että uusi vammaispalvelulaki vahvistaa YK:n vammaisyleissopimuksessa määriteltyjen oikeuksien toteutumista. Samalla 77 prosenttia oli jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että vammaispalveluiden taloudelliset resurssit ja henkilöstöresurssit ovat riittävät.

Avovastauksissa onnistumisina nähtiin palveluiden yhdenmukaistuminen ja asiakkaiden yhdenvertaisuuden lisääntyminen, kun taas ongelmakohtina mainittiin resurssien niukkuus, lain tulkinnanvaraisuus ja ohjauksen puutteellisuus.

Seuranta jatkuu kahdella laajemmalla kyselyllä (syksy 2025 ja kevät 2027) sekä järjestökyselyllä (syksy 2026). Lisäksi järjestetään keskustelutilaisuuksia järjestöjen ja hyvinvointialueiden kanssa. Seurannan tarkoituksena on tuottaa tietoa siitä, miten uusi lainsäädäntö vaikuttaa vammaisten henkilöiden elämään ja onko jatkotoimille tarvetta.

Asiakkaiden oikeusturva varmistettava toimeenpanossa

THL pitää sinänsä kannatettavan lakimuutoksen ajoitusta ongelmallisena. Uusi vammaispalvelulaki tuli voimaan 1.1.2025, sen soveltamisalaa muutettiin jo kertaalleen loppuvuodesta 2024, ja nyt lainsäädäntöä ollaan jälleen muuttamassa. Toistuvat ja nopealla aikataululla toteutetut muutokset vaikeuttavat merkittävästi lain toimeenpanoa. Ne edellyttävät jatkuvaa henkilöstön kouluttamista, ohjeistusten päivittämistä ja palvelurakenteiden sopeuttamista, mikä vie resursseja varsinaisesta asiakastyöstä. Asiakkaiden näkökulmasta jatkuvat muutokset heikentävät oikeusvarmuutta ja ennakoitavuutta, mikä voi johtaa epävarmuuteen palvelujen saatavuudesta ja sisällöstä. Erityisesti siirtymävaiheessa on riski, että yksilölliset tarpeet jäävät tunnistamatta tai palvelut katkeavat.

THL pitää tärkeänä, että lakimuutoksen toimeenpanoon varataan riittävästi aikaa ja resursseja, jotta turvataan asiakkaiden oikeusturva ja varmistetaan lain toimeenpanon hallittavuus.

Pääjohtaja Mika Salminen

Johtajan sijaisena, kehittämisjohtaja Anu Muuri